

INSTITUCIONS DE DRET COMUNITARI

Dra. Mar Campins Eritja

Departament de Dret i Economia Internacionals

Universitat de Barcelona

“

“Donat el caràcter i la finalitat exclusivament docent i eminentment il·lustrativa de les explicacions a classe d'aquesta presentació, l'autor s'acull a l'article 32 de la Llei de propietat intel·lectual vigent respecte de l'ús parcial d'obres alienes com ara imatges, gràfics o altre material contingudes en les diferents diapositives”

Els principis generals

- Funcions:
 - Dotar d'unitat el sistema jurídic de la UE
 - Aclarir nocions de dret de la UE
 - Omplir les llacunes del dret de la UE
 - Apreciar la regularitat i la legalitat de l'acció de les institucions de la UE
 - Apreciar el compliment del del de la UE per part dels Estats membres

Els principis generals

- Són principis generals extrets pel **TJUE** del mateix dret comunitari o d'altres sistemes jurídics, ja sigui del dret internacional o dels drets nacionals.
- Són principis d'utilització jurisprudencial per a la correcta interpretació i aplicació del dret de la Unió Europea

Els principis generals

Principis propis del dret internacional:

- Compatibilitat amb l'esperit i al filosofia del TUE
- Força excepcional
 - Principi del *pacta sunt servanda*
 - Principis relatius a la interpretació de les normes
 - Principis relatius a l'aplicació de normes internacionals
 - Protecció dels drets humans

Els principis generals

Principis propis del dret de la UE:

- Principis estructurals deduïts de la naturalesa dels Tractats
 - Principis contemplats explícitament als Tractats:
 - Principi de no discriminació per raó de la nacionalitat, principi de la igualtat de tracte, principi de la preferència comunitària, principi de la solidaritat entre els EM, etc.
 - Principis inherents a la naturalesa dels Tractats:
 - Principi de la primacia, principi de l'efecte directe, principi de la responsabilitat patrimonial de l'EM, principi de l'equilibri institucional, etc.

Els principis generals

Principis comuns als ordenaments jurídics dels EM:

- Principis generals de caràcter tècnic (origen administratiu/processal)
- El TJUE elabora un concepte propi del principi a partir de l'examen comparat
- Generalitat i compatibilitat amb la filosofia i l'esperit propi dels Tractats
 - Principi de la igualtat dels administrats davant de la justícia, principi de la confiança legítima, principi del respecte als drets adquirits, etc.

La protecció dels drets humans i les llibertats fonamentals

- Plantejament inicial i origen.
 - Amb l'objectiu exclusiu d'integració econòmica no s'haurien de plantejar, en principi, qüestions de drets humans.
 - Però la jurisprudència del Tribunal de Justícia va anar fixant uns principis generals del dret comunitari.
 - » Com la primacia del dret de la Unió Europea; i que també
 - » No poden haver-hi mesures incompatibles amb els drets humans.
- Incorporació dimensió drets humans en el Tractat de Maastricht.
 - » Futura adhesió al Conveni Europeu de Drets Humans i Llibertats Fonamentals de 1950.
 - » Futura elaboració d'un text normatiu propi sobre drets fonamentals.
- Construcció jurisprudencial per part del TJUE → els drets humans com principis generals del dret comunitari

La protecció dels drets fonamentals a la Unió Europea

TUE

Carta de Drets
Fonamentals de la UE

TFUE

Dret derivat de la UE

Conveni Europeu de
Drets Fonamentals i
tractats ratificats
per la UE i els EM

Constitucions dels
EM

El Conveni europeu per a la salvaguarda dels drets de l'home i les llibertats fonamentals

- Context: Consell d'Europa
 - Drets objecte de protecció: drets civils i polítics
 - Tribunal Europeu dels Drets Humans
 - Legitimació activa: els Estat i els particulars (Protocol nº 11, 1994)
- Context: Unió Europea
 - 1951-2009: Manca d'un catàleg de drets fonamentals / Carta de Drets Fonamentals de la UE 2000
 - Des de 2009: Tractat de Lisboa 2007, que inclou la Carta de Drets Fonamentals de la UE 2000
 - Tribunal de Justícia de la Unió Europea
 - Legitimitat activa: EM, particulars, institucions

La protecció dels drets fonamentals a la Unió Europea

- TJUE (caràcter casuístic): ass. International Handelgesellschaft (1970), ass. Nold (1974), etc.
- Tractat de Lisboa, art. 6 TUE: *“Los derechos fundamentales que garantiza el Convenio Europeo para la Protección de los Derechos Humanos y de las Libertades Fundamentales y los que son fruto de las tradiciones constitucionales comunes a los Estados miembros formarán parte del Derecho de la Unión como principios generales.”*

La protecció dels drets fonamentals a la Unió Europea

- Dictamen del TJUE 2/94 sobre l'adhesió de la CE al CEDH de 1950 (1996): La CE no té competència per adherir-se al CEDH
- Tractat de Lisboa, art. 6 TUE: *“La Unión se adherirá al Convenio Europeo para la Protección de los Derechos Humanos y de las Libertades Fundamentales. Esta adhesión no modificará las competencias de la Unión que se definen en los Tratados”* + Protocol n. 8
- Dictamen del TJUE 2/13 sobre l'adhesió de la CE al CEDH de 1950 (2014): El projecte d'adhesió a la UE al CEDH no és compatible amb el dret de la UE

La protecció dels drets fonamentals a la Unió Europea

- Carta de Drets Fonamentals de la Unió Europea (2000)
 - Elaborada per la Convenció
 - Preàmbul+ 54 articles en 7 títols: I Dignitat, II Llibertats, III Igualtat, IV Solidaritat, V Ciutadania, VI Justícia, VII Disposicions generals
 - Àmbit d'aplicació: actes de les institucions i EM en l'aplicació del dret de la UE
 - Valor jurídic

La protecció dels drets fonamentals a la Unió Europea

- La Carta de Drets Fonamentals de la Unió Europea:
 - Adoptada com a Declaració comuna del Parlament Europeu, el Consell i la Comissió a Niza el desembre de 2000.
 - Actualitzada (Estrasburg 2007) després del Tractat de Lisboa i incorporada **per referència** en aquest Tractat.
- **Tres dimensions**.
 - A. Incorporació per referència de la Carta de Drets Fonamentals:
 - El mateix valor jurídic que els Tractats (jurídicament vinculant), però no s'incorpora directament ni al TUE ni al TFUE (art. 6.1 TUE).
 - Tampoc significa ampliar en cap cas les competències de la Unió.
 - Protocols i declaracions annexes exclouen l'aplicació a Gran Bretanya, Polònia i, en part, a la República Txeca.
 - B. Compromís de futura adhesió al Conveni Europeu de Drets Humans i Llibertats Fonamentals (art. 6.2 TUE) → difícil d'articular jurídicament després del Dictamen 2/2013 del TJUE.
 - C. Es tracta de principis generals del Dret de la Unió Europea tal com es reconeixen (art. 6.3 TUE):
 - En el Conveni Europeu de Drets Humans.
 - En les tradicions constitucionals dels Estats Membres.

La protección de los derechos fundamentales a la Unión Europea

Art. 6 TUE

- 1. La Unión reconoce los derechos, libertades y principios enunciados en la Carta de los Derechos Fundamentales de 7 de diciembre de 2000, tal como fue adoptada el 12 de diciembre de 2007 en Estrasburgo, la cual tendrá el mismo valor jurídico que los Tratados (...)*
- 2. La Unión se adherirá al Convenio Europeo para la Protección de los Derechos Humanos y de las Libertades Fundamentales. Esta adhesión no modificará las competencias de la Unión tal como se definen en los Tratados.*

Art. 53 CDFUE

Nivel de protección

Ninguna de las disposiciones de la presente Carta podrá interpretarse como limitativa o lesiva de los derechos humanos y libertades fundamentales reconocidos, en su respectivo ámbito de aplicación, por el Derecho de la Unión, el Derecho internacional y los convenios internacionales de los que son parte la Unión o todos los Estados miembros, y en particular el Convenio Europeo para la Protección de los Derechos Humanos y de las Libertades fundamentales, así como por las constituciones de los Estados miembros.

CARTA DE LOS DERECHOS FUNDAMENTALES DE LA UNIÓN EUROPEA

¿Cuándo se aplica? ¿A quién acudir en caso de violación de la Carta?

LA CARTA
NO SE APLICA

Los derechos fundamentales están garantizados por los sistemas constitucionales nacionales y las obligaciones en el marco del Convenio Europeo para la Protección de los Derechos Humanos y de las Libertades Fundamentales. Cuando el asunto no guarda relación con la aplicación de la legislación de la UE, la Carta no se aplica.

TRIBUNAL NACIONAL

TRIBUNAL EUROPEO DE DERECHOS HUMANOS
ESTRASBURGO

VIOLACIÓN DE LOS DERECHOS FUNDAMENTALES POR UN ESTADO MIEMBRO

Cuando el asunto guarda relación con la aplicación de la legislación de la UE, la Carta se aplica (por ejemplo, en los casos en los que una administración nacional ejecute un reglamento de la UE).

TRIBUNAL NACIONAL

REMISIÓN POR PARTE DE UN TRIBUNAL NACIONAL

SENTENCIA SOBRE LA APLICACIÓN DEL CONVENIO EUROPEO PARA LA PROTECCIÓN DE LOS DERECHOS HUMANOS Y DE LAS LIBERTADES FUNDAMENTALES

LA CARTA SE APLICA

PROCEDIMIENTO DE INFRACCIÓN

Acció en cas de violació dels valors de la Unió Europea

- Els “valors de la Unió” (art. 2 TUE) → el seu respecte és una condició tant per adherir-se com per romandre a la Unió Europea.
- Establiment d'un mecanisme polític-jurídic d'abast general en cas de violació d'aquests valors a partir del Tractat de Niza → art. 7 TUE.
- Procediment preventiu per garantir el respecte dels valors:
 - Proposta 1/3 Estats, del Parlament Europeu o de la Comissió.
 - Decisió del Consell, per 4/5 dels seus Membres.
 - Constatar l'existència d'un risc clar de violació greu per part d'un Estat dels valors.
- Procediment de control per garantir el respecte dels valors:
 - Proposta 1/3 dels Estats o per la Comissió, amb prèvia aprovació del Parlament Europeu.
 - Decisió del Consell Europeu, per unanimitat (sense el vot de l'Estat imputat).
 - Constatar l'existència d'una situació de violació greu i persistent dels valors.
 - El Consell, per majoria qualificada, pot decidir suspendre determinats drets derivats dels Tractats.

El dret internacional i l'activitat convencional

- Els acords celebrats per la Unió Europea amb tercers Estats i altres Organitzacions internacionals.
- **Base jurídica** → art. 216.1 TFUE. Els acords es podran celebrar per part de la Unió Europea.
 - Quan així ho preveuen els Tractats (TUE o TFUE), o
 - Quan la celebració de l'acord:
 - Sigui necessària per assolir, en el context de les polítiques de la Unió Europea, alguns dels objectius establerts en els Tractats.
 - Estigui prevista en un acte jurídicament vinculant de la Unió Europea, afecti a normes comuns o alteri el seu abast.
- El "***ius contraendi***" de la Unió Europea.
 - Àmbits on se li atribueix expressament aquesta competència: arts. 191.4, 207.1, 211, 217 i altres del TFUE.
 - Àmbits on **NO** se li atribueix expressament aquesta competència, però el TJUE ho ha avalat sobre la base de les teories de les "competències implícites" i del "paral·lelisme de competències"

El dret internacional i l'activitat convencional

- **Efectes jurídics** dels acords internacionals celebrats per la Unió:
 - Art. 216.2 TFUE → “***Los acuerdos celebrados por la Unión vincularán a las instituciones de la Unión y a los Estados miembros***”.
 - Per tant, s'incorporen directament dins l'ordenament jurídic de la Unió Europea, formen part del dret de la Unió Europea i obliguen als Estats Membres.
 - Incorporació al dret de la Unió Europea:
 - A través d'un acte jurídic intern (Reglament o Decisió).
 - Publicació en el Diari Oficial de la Unió Europea (DOUE).
- **Posició jeràrquica** dels acords internacionals en el dret de la Unió Europea:
 - Subordinada al dret originari, ja que es pot demanar un dictamen consultiu previ i es pot presentar recurs d'anul·lació contra un acord internacional.
 - Superior al dret derivat, ja que les obligacions s'han contret davant de tercers (Estats u Organitzacions internacionals) i l'article 216.2 estableix clarament que vinculen a les Institucions.

El dret internacional i l'activitat convencional

- El dret internacional general:
 - Reconeixement per part del TJUE: ass. Racke (1998)
 - Valor del dret internacional en el dret de la UE: Els límits a l'aplicació del dret internacional general: ass. Kadi (2008)

El dret internacional i l'activitat convencional

- Acords celebrats per la UE amb tercers Estats i altres OI:
 - Art. 216.2 TFUE: *“Los acuerdos celebrados por la Unión vincularán a las instituciones de la Unión y a los Estados miembros”*
 - Procediment de conclusió (art. 218 TFUE)
 - El Consell autoritza l'obertura de negociacions i pot dictar directrius al negociador.
 - Qui negocia és la Comissió o, en el seu cas, l'Alt Representant de la Unió per a Afers Exteriors i Política de Seguretat.
 - L'acord s'aprova per decisió del Consell, amb consulta o prèvia aprovació del Parlament Europeu, segons el cas.
 - Es pot demanar un dictamen consultiu al TJUE sobre la compatibilitat de l'acord previst amb els Tractats constitutius.
 - Acords mixtes → sobre matèries on tenen competència tant la Unió Europea com els Estats Membres i dels que són parts tant la Unió Europea com els Estats Membres
 - Tipologia d'acords:
 - Acords d'associació (art. 217 TFUE)
 - Acords de cooperació (art. 211 TFUE)
 - Acords comercials (art. 207 TFUE)

El dret internacional i l'activitat convencional

- Acords conclusos pels EM abans de la seva adhesió a la UE:

- Art. 351 TFUE:

“Las disposiciones de los Tratados no afectarán a los derechos y obligaciones que resulten de convenios celebrados, con anterioridad al 1 de enero de 1958 o, para los Estados que se hayan adherido, con anterioridad a la fecha de su adhesión, entre uno o varios Estados miembros, por una parte, y uno o varios terceros Estados, por otra.

En la medida en que tales convenios sean incompatibles con los Tratados, el Estado o los Estados miembros de que se trate recurrirán a todos los medios apropiados para eliminar las incompatibilidades que se hayan observado. En caso necesario, los Estados miembros se prestarán ayuda mutua para lograr tal finalidad y adoptarán, en su caso, una postura común. “

El dret internacional i l'activitat convencional

- Acords conclusos pels EM abans de la seva adhesió a la UE:
 - Acords que no afecten a les competències de la UE, però que vinculen a la UE (tractats de fronteres)
 - Acords que afecten a les competències de la UE, depenent del caràcter de la competència de la UE:
 - La UE substitueix als EM en les seves obligacions respectes a les altres Parts: ass. International Fruit Company (1972)
 - La UE no substitueix als EM en les seves obligacions respectes a les altres Parts: ass. Levy (1993)

El dret internacional i l'activitat convencional

- Acords conclosos entre els EM sobre matèries fora de les competències de la UE, però relacionades amb l'assoliment dels seus objectius.
- Antics acords conclosos entre els Estats Membres en el marc de les previsions dels Tractats (antic art. 293 TCE).
 - Exemples: Conveni de Brussel·les 1968 sobre competència judicial internacional civil i mercantil; Conveni de Roma 1980 sobre llei aplicable a les obligacions contractuals.
 - Actualment aquests acords han estat reemplaçats per reglaments comunitaris → s'ha operat una comunitarització.

El dret internacional i l'activitat convencional

- Acords conclosos entre Estats Membres → “Decisions dels representants dels Governos dels Estats Membres reunits en el Consell”.
 - És un clar supòsit d'actes atípics (expressió del pragmatisme).
 - Es tracta d'acords internacionals (simplificats) subjectes al Dret Internacional.
 - L'objecte, el fi i el marc institucional es situen dins del context de la Unió Europea.
- El Tractat d'Estabilitat, Coordinació i Governança en la Unió Econòmica i Monetària de 2 de març de 2012.